

LANDSTRATEGIE-DOCUMENT

2002-2006

COSTA RICA

LANDENSTRATEGIEDOCUMENT

2002-2006

COSTA RICA

1.	DOELSTELLINGEN EN BEGINSELEN VOOR SAMENWERKING VAN DE GEMEENSCHAP MET COSTA RICA	1
1.1.	Algemene samenwerkingsdoelstellingen.....	1
1.2.	Regionale samenwerkingsdoelstellingen.....	2
1.3.	Bilaterale samenwerkingsdoelstellingen	3
2.	DE BELEIDSAGENDA VAN COSTA RICA	4
3.	LANDENANALYSE VAN COSTA RICA	5
3.1.	Politieke situatie	5
3.2.	Economische en sociale situatie	7
3.2.1.	Economische situatie	7
3.2.2.	Handelsbeleid	9
3.2.3.	Sociale situatie.....	10
3.3.	Duurzaamheidskwesties	11
3.4.	Uitdagingen op middellange termijn	11
4.	INTERNATIONALE SAMENWERKING MET COSTA RICA.....	13
4.1.	Samenwerking van de EG met Costa Rica.....	13
4.1.1.	Ervaring	13
4.1.2.	Lessen die zijn geleerd.....	14
4.2.	Samenwerking van EU-lidstaten met Costa Rica.....	15
4.3.	Andere samenwerkingsprogramma's	16
5.	VOORGESTELDE RESPONSSTRATEGIE VOOR EG-SAMENWERKING	17
5.1.	Samenwerkingsbeginselen en -doelstellingen	17
5.2.	Samenwerkingsprioriteiten	17
5.3.	Responsstrategie in de concentratiesectoren	18
5.3.1.	Modernisering en decentralisatie van de overheid	18
5.3.2.	Economische samenwerking	18
5.3.3.	Wetenschappelijke en economische samenwerking.....	19
5.3.4.	Niet-concentratiegebieden	19

5.4.	Samenhang van het EU-beleid	20
5.5.	Complementariteit met de samenwerking van EU-lidstaten en andere donors	20
6.	INDICATIEF WERKPROGRAMMA	21
6.1.	Financiële samenwerkingsinstrumenten	21
6.2.	Beginsel van herziening en evaluatie	21
6.3.	Activiteiten in de concentratiesectoren.....	22
6.3.1.	Modernisering en decentralisatie van de overheid	22
6.3.2.	Economische samenwerking	22
6.3.3.	Wetenschappelijke en technologische samenwerking.....	23
6.4.	Transversale kwesties	23
6.5.	Indicatief tenuitvoerleggingschema	24
7.	BIJLAGEN	25

Bijlage 1	Factsheet Costa Rica
Bijlage 2	Agenda nationale ontwikkeling Costa Rica - Sectoraal beleid
Bijlage 3	Costa Rica – Macro-economische en sociale indicatoren
Bijlage 4	Door de EG gefinancierde samenwerking – Projectsamenvatting
Bijlage 5	Donormatrix
Bijlage 6	Beleidsmix

LANDENSTRATEGIEDOCUMENT

2002-2006

COSTA RICA

SAMENVATTING

Dit landenstrategiedocument maakt deel uit van het beheer van de samenwerking tussen de Europese Commissie en Costa Rica, dat een continu proces is. Het vormt een belangrijk element van het verbeterde programmeringsproces dat is ingevoerd in de hervorming van het beheer van buitenlandse hulp, die naar verwachting zal leiden tot grotere samenhang tussen de strategische prioriteiten van de EU en tot de juiste beleidsmix voor elk partnerland. De strategie is gebaseerd op zowel Costa Rica's eigen ontwikkelingsagenda als op de samenwerkingsbeginselen van de Commissie en het met Costa Rica in maart 2001 ondertekende memorandum van overeenstemming. Daarnaast bouwt de strategie voort op de vorige landenstrategie voor de periode 1998 – 2000. Voor de periode 2002 – 2006 zullen de samenwerkingsprogramma's van de Commissie met Costa Rica voornamelijk zijn gericht op de drie prioriteiten van modernisering en decentralisatie van de overheid, economische samenwerking en samenwerking op wetenschappelijk en technologisch gebied. In het kader van het memorandum van overeenstemming is aan deze prioritaire sectoren een indicatief bedrag van 31,5 miljoen euro toegekend. De uiteindelijke selectie van projecten en corresponderende bedragen zal worden gebaseerd op het resultaat van door de Commissie uitgevoerde gedetailleerde identificatie- en voorbereidingsstudies. De financiering van het indicatief werkprogramma is afhankelijk van de beschikbaarheid van middelen in de jaarlijkse begroting van de Commissie. De middelen van het indicatief programma zullen worden aangevuld door zowel projecten die worden gefinancierd uit andere thematische begrotingslijnen als door programma's die worden gefinancierd in het kader van de Midden-Amerikaanse en Latijns-Amerikaanse regionale programma's. Bijlage 1 bevat een factsheet van het land.

1. DOELSTELLINGEN EN BEGINSELEN VOOR SAMENWERKING VAN DE GEMEENSCHAP MET COSTA RICA

1.1. Algemene samenwerkingsdoelstellingen

Overeenkomstig artikel 177 van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap (EG) is het beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking gericht op de bevordering van:

- de duurzame economische en sociale ontwikkeling van de ontwikkelingslanden en meer in het bijzonder van de armste ontwikkelingslanden;
- de harmonische en geleidelijke integratie van de ontwikkelingslanden in de wereldeconomie, en

- de strijd tegen de armoede in de ontwikkelingslanden.

Het beleid van de Gemeenschap dient tevens bij te dragen tot de algemene doelstelling van ontwikkeling en consolidatie van democratie en rechtsstaat en bevordering van de eerbiediging van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden.

Bovendien hebben de Raad van de Europese Unie en de Europese Commissie in hun Gezamenlijke Verklaring over het ontwikkelingsbeleid van de Europese Gemeenschap van 10 november 2000 een aantal prioritaire actiegebieden aangegeven teneinde armoede te bestrijden en uiteindelijk uit te bannen. Deze gebieden zijn: de koppeling tussen handel en ontwikkeling, ondersteuning van de regionale integratie en samenwerking, steun voor het macro-economisch beleid en gelijke toegang tot sociale dienstverlening, vervoer, voedselzekerheid en plattelandsontwikkeling, en institutionele capaciteitsopbouw, in het bijzonder op het gebied van goed bestuur en de rechtsstaat¹.

1.2. Regionale samenwerkingsdoelstellingen

Met betrekking tot de specifieke samenwerkingsdoelstellingen en -beginselen voor de regio's Latijns-Amerika en Midden-Amerika is Verordening (EEG) nr. 443/92 van de Raad van 25 februari 1992 betreffende financiële en technische bijstand en economische samenwerking met de ontwikkelingslanden in Latijns-Amerika en in Azië van toepassing. Deze verordening geeft prioriteit aan versterking van het samenwerkingskader, bevordering van duurzame ontwikkeling en sociale, economische en democratische stabiliteit middels het voeren van een institutionele dialoog en economische en financiële samenwerking.

In 1995 benadrukte de Commissie in een mededeling, "Europese Unie-Latijns-Amerika: huidige situatie en vooruitzichten voor versterking van het partnerschap 1996-2000" (COM(95)495), de behoefte aan gedifferentieerde benaderingen in Latijns-Amerika die zijn afgestemd op de nationale en subregionale realiteit.

In de context van de richtsnoeren die zijn neergelegd in de mededeling van de Commissie van maart 1999 over een nieuw partnerschap tussen de EU en Latijns-Amerika (COM(99)105) en de follow-up van de top van Rio van 1999 (COM(2000)670), heeft de Commissie haar doelstelling tot versterking van het partnerschap opnieuw geformuleerd en voorgesteld haar acties op de drie prioritaire gebieden "bevordering en bescherming van de mensenrechten", "bevordering van de informatiemaatschappij" en "vermindering van de sociale ongelijkheid" evenals opneming van de geïdentificeerde prioriteiten in de vastgestelde bilaterale en subregionale dialoog te intensiveren.

Historisch gezien is aan de regionale samenwerking tussen de EU en de zes republieken van de landen van Midden-Amerika vorm gegeven door een uniek mechanisme, de dialoog van San José, waarmee van start werd gegaan tijdens een ministeriële vergadering tussen de EU en Midden-Amerika in Costa Rica in 1984 en die het belangrijkste kanaal is voor het voeren van een politieke dialoog tussen de twee regio's. Deze jaarlijkse dialoog werd oorspronkelijk opgezet ter ondersteuning van het vredesproces en de democratie in de regio en is na verlenging in Florence in 1996 uitgebreid met kwesties als duurzame en billijke economische en sociale ontwikkeling,

¹ Na de WTO-ministerconferentie in Doha in november 2001 hebben handel en ontwikkeling en institutionele versterking opnieuw prioriteit gekregen, waarnaar de Europese Commissie verwijst in SEC(2001)1903 van 20 november 2001.

de strijd tegen onveiligheid en criminaliteit, de rechtsstaat en sociaal beleid. De door beëindiging van de burgeroorlog en de militaire strijd in Midden-Amerika behaalde successen en de wederinstelling van een democratische regering op basis van eerbiediging van de mensenrechten hebben de dialoog van heroriëntering op nieuwe uitdagingen die zijn gerelateerd aan verdieping van economische banden tussen de twee regio's mogelijk gemaakt.

Ten aanzien van activiteiten op het gebied van economische samenwerking en ontwikkelingssamenwerking wordt het huidige kader verstrekt door de Kaderovereenkomst voor regionale ontwikkelingssamenwerking van 1993 tussen dezelfde zes Midden-Amerikaanse landen en de Commissie. De Kaderovereenkomst trad in werking in 1999 na de ratificatie ervan door alle partijen. Deze "derde generatie"-overeenkomst heeft betrekking op een groot aantal sectoren en voorziet in de oprichting van een Gezamenlijk Comité (de laatste bijeenkomst werd gehouden in maart 2001 in Guatemala) dat toezicht zal houden op de tenuitvoerlegging ervan, evenals subcomités voor gedetailleerd onderzoek van specifieke sectoren die onder de overeenkomst vallen.

Tot slot zou de samenwerking van de EU met de Midden-Amerikaanse subregio niet compleet zijn zonder de door het Algemeen Preferentiestelsel toegewezen unilaterale tariefpreferenties te noemen, waaronder de extra simulerende maatregelen met betrekking tot milieu- en arbeidsnormen en met name de drugsregeling. Sinds 1990 heeft deze laatste regeling geleid tot opschorting van invoerrechten voor de export van landbouwproducten en industriële producten naar de EU vanuit zowel de Andes-gemeenschap als zes Midden-Amerikaanse landen. Het stelsel is verlengd tot eind 2004.

1.3. Bilaterale samenwerkingsdoelstellingen

Binnen bovengenoemd kader wordt de samenwerking van de EU met Costa Rica op dit moment bepaald door twee andere specifieke overeenkomsten. De in juni 1999 ondertekende Kaderovereenkomst ("Convenio Marco") stelt de mechanismen vast voor de tenuitvoerlegging en het beheer van financiële, technische en economische samenwerkingsprojecten, waarbij procedures worden verduidelijkt en aan de nationale autoriteiten een grotere rol wordt toegekend in het financiële en contractuele beheer van projecten. Deze overeenkomst dient nog te worden geratificeerd door de Wetgevende Vergadering van Costa Rica.

Het in maart 2001 getekende memorandum van overeenstemming tussen de EU en Costa Rica voorziet in een indicatief niveau van bijstand in het kader van de begrotingslijnen voor financiële, technische, en economische samenwerking ten bedrage van 31,5 miljoen euro voor de periode 2000-2006, toe te wijzen aan de volgende prioritaire sectoren:

- modernisering en decentralisatie van de overheid (35-40% van de indicatieve begroting)
- economische samenwerking (25-30% van de indicatieve begroting)
- samenwerking op wetenschappelijk en technologisch gebied (25-30% van de indicatieve begroting).

Een maximum van 15% van het indicatieve totaalbedrag kan worden toegewezen aan gebieden die buiten deze prioritaire sectoren vallen, behoudens overeenstemming door beide partijen.

2. DE BELEIDSAGENDA VAN COSTA RICA

Costa Rica's nationale ontwikkelingsbeleid is voornamelijk gebaseerd op zijn Nationaal Plan voor menselijke ontwikkeling 1998-2002, met als belangrijkste doelstelling bevordering van de voortgang van het land en toename van het welzijn van alle Costaricanen. Het Plan werd opgesteld door het ministerie van Planning en Economisch Beleid en de onderliggende strategie is gebaseerd op vier fundamentele pijlers: groei, stabiliteit, kansen en duurzaamheid. De belangrijkste doelstellingen van het Plan zijn: bestrijding van armoede, beheersing van de kosten van levensonderhoud, het scheppen van werkgelegenheid en totstandbrenging van een vredelievende burgerschap, bestrijding van corruptie, verbetering van openbare dienstverlening, versterking van landbouw en plattelandsontwikkeling, verbetering van infrastructuur, verbetering van het bereik en de kwaliteit van het onderwijs, verbetering van de gezondheidszorg, bescherming van kinderen, pensioenen voor iedereen, bevordering van gelijke kansen voor mannen en vrouwen, oplossing van gemeenschapsproblemen via een participatieve aanpak, en bescherming en rationeel gebruik van het milieu.

Het merendeel van deze gebieden wordt ondersteund door specifieke beleidsdocumenten en -verklaringen die jaarlijks worden beoordeeld in de jaarverslagen die worden opgesteld door de zittende regering (in Bijlage 2 wordt een alomvattende lijst van dit beleid weergegeven). Een aantal van de meest essentiële doelstellingen om de ontwikkeling van Costa Rica op lange termijn te waarborgen zijn verbetering van openbare dienstverlening en verbetering van infrastructuur, hetgeen een grotere deelname van de particuliere sector met zich mee zou brengen. Daarnaast is de aanpak van milieuverontreiniging van levensbelang. In dit opzicht dient te worden vermeld dat de regering fase I van het Nationaal Plan voor stedelijke ontwikkeling heeft voorbereid, een eerste stap in de aanpak van de kritieke problemen van verkeersopstoppingen en achteruitgang van het milieu in de grootstedelijke gebieden. In dit gebied is bijna 60% van de nationale stedelijke bevolking en circa 90% van de industrie gevestigd.

Daarnaast wordt de voortgang die wordt geboekt met het bereiken van de doelen voor menselijke ontwikkeling jaarlijks beoordeeld in een alomvattend "State of the Nation"-verslag over duurzame menselijke ontwikkeling, dat sinds 1994 wordt opgesteld via een onafhankelijk project dat wordt geleid door een coördinator met een sterk technisch team en waarop toezicht wordt gehouden door een raad die bestaat uit erkende academische instellingen, de ombudsman en de Plaatselijke Vertegenwoordiger van het UNDP.

De brede aanpak en de aard van het nationale ontwikkelingsplan en de daarmee samenhangende planningsinstrumenten laten zien dat er sprake is van een hoog niveau van analyse van ontwikkelingskwesties evenals een alomvattend proces van overleg tussen de belangrijkste ontwikkelingspartners. De reikwijdte van dit proces wordt echter niet geëvenaard door een gelijksoortige prestatie bij de tenuitvoerlegging ervan. De tenuitvoerlegging wordt regelmatig belemmerd door zowel een te sterke controle van de staat op de belangrijkste sectoren, waaronder energie, telecommunicatie, verzekeringen, zeehavens en vliegvelden, spoorwegen en waterdistributie. Daarnaast vormen vertragingen in de tenuitvoerlegging in verband met regelmatig voorkomende beroepsprocedures extra hindernissen.

Vanwege de kleine binnenlandse markt en het relatieve gebrek aan natuurlijke rijkdommen - afgezien van hout en hydro-elektrische energie - heeft Costa Rica weinig voordelen door natuurlijke rijkdommen en exporteert het land geen belangrijke hoeveelheden mineralen of olie. Recente regeringen hebben een naar buiten gericht beleid ten aanzien van economische groei toegepast, waarbij de nadruk werd gelegd op

het aantrekken van buitenlandse investeringen en het aanboren van nieuwe exportmarkten.

3. LANDENANALYSE VAN COSTA RICA

3.1. Politieke situatie

Op het politieke front is Costa Rica's belangrijkste kenmerk zijn democratische regering en de stabiele binnenlandse situatie sinds 1948. De uitvoerende macht van de constitutionele republiek is in handen van een rechtstreeks gekozen president met een ambtstermijn van vier jaar, en de wetgevende macht bestaat uit een Wetgevende Vergadering van één kamer. De geheel onafhankelijke rechterlijke macht kent een afzonderlijk verkiezingstribunaal. De herkiezing van een president voor een tweede ambtstermijn, al dan niet aansluitend, wordt door de grondwet verboden. Leden van de Wetgevende Vergadering kunnen niet worden herkozen voor een aansluitende ambtstermijn, maar wel wanneer zij gedurende één ambtstermijn zijn teruggetreden.

Tijdens de afgelopen decennia werd het politieke leven overheerst door twee grote partijen, de Partido de Liberación Nacional (PLN) en de Partido de la Unidad Socialcristiana (PUSC), die in het algemeen elkaar elke vier jaar opvolgden. Terwijl beide partijen een grotendeels gelijksoortige gematigde agenda hebben, denken zij in het algemeen verschillend over de snelheid waarmee hervormingen dienen te worden uitgevoerd en de maatregelen die dienen te worden genomen tot matiging van de sociale kosten van dergelijke veranderingen.

Bij de parlementaire en presidentiële verkiezingen van 3 februari 2002 kreeg de kandidaat van de PUSC, Abel Pacheco, de meeste stemmen, maar net niet de voor een algehele overwinning vereiste 40%. Voor de eerste keer in de Costaricaanse geschiedenis werd op 7 april een herstemming gehouden tussen de twee belangrijkste kandidaten, Abel Pacheco en Rolando Araya (PLN), waarbij Abel Pacheco 58% van de stemmen kreeg. Deze herstemming is het resultaat van de opkomst van een sterke nieuwe derde partij, de Partido de Acción Ciudadana (PAC), geleid door Otton Solís, die bij de verkiezingen van 3 februari zo'n 26% van de stemmen wist te bemachtigen. Voorlopige cijfers wezen op een opkomst van 69%, in de eerste ronde, een percentage dat tot 61 daalde in de volgende ronde. Hieruit blijkt dat stemgerechtigden meer en meer gedesilluseerd raken door het politieke proces, in het bijzonder door de slechte prestaties van de huidige Wetgevende Vergadering ten aanzien van een vlotte uitvoering van haar taken.

Corruptie en de overmatige centralisatie van macht worden herhaaldelijk aangehaald als factoren die bijdragen tot de desillusie van de bevolking ten aanzien van de nationale politiek. Er zijn stappen ondernomen om deze laatste kwestie aan te pakken, in het bijzonder door de recente grondwetswijziging die bepaalt dat de verantwoordelijkheid voor een veel groter aantal plaatselijke kwesties zal worden overgedragen aan de gemeentebesturen, samen met de overdracht van middelen uit de centrale begroting. Een belangrijke kwestie die het welslagen of mislukken zal bepalen van wat door alle politieke partijen wordt erkend als een essentiële wijziging in de verdeling van de macht binnen het land, zal de kundigheid in beheer zijn van de gemeentelijke overheden, en de transparantie waarmee deze hun nieuwe verantwoordelijkheden zullen uitoefenen.

Daarnaast heeft President Rodríguez een radicale herdefinitie voorgesteld van de relatie tussen de uitvoerende en de wetgevende macht, teneinde te komen tot een machtsverhouding die zou voorzien in een grotere wederzijdse informatieplicht en transparantie, en meer doelmatigheid in het bestuur van de overheid. Deze voorstellen

vormen een belangrijk uitgangspunt voor een discussie die volgens velen reeds lang plaats had moeten vinden.

De politisering van het bestuur van het land is reeds lang een kenmerk van het Costaricaanse regeringsmodel, met zijn “systeem van te vergeven ambten”, in het kader waarvan ambtenaren bij elke wisseling van de regering tot zelfs op vrij bescheiden niveau worden vervangen door aanhangers van de nieuwe regering. Hoewel deze praktijken minder algemeen verbreid zijn dan enkele decennia geleden, en er nu meer professionalisering van een permanente structuur in de ambtenarij bestaat, heeft dit nog steeds tot gevolg dat de werking van het systeem elke vier jaar in aanzienlijke mate wordt ontwricht, waarbij verlies van continuïteit en doelmatigheid optreedt.

Aan de agenda van het buitenlandse beleid van Costa Rica wordt grotendeels vorm gegeven door zijn eigen democratische en vreedzame geschiedenis. Terwijl Costa Rica grotendeels vriendschappelijke banden onderhoudt met zijn burens in de regio, is het land historisch gezien terughoudend in het aangaan van verregaande politieke integratie totdat alle landen hun democratisch bestel consolideren en hun militaire uitgaven beperken. De relatie met Nicaragua is problematischer, in het bijzonder vanwege geschillen over de navigatierechten van Costa Rica op de rivier de San Juan, die een belangrijk onderdeel vormt van de grens tussen de twee landen. Pogingen van Costa Rica om de kwestie op te lossen door bilaterale onderhandelingen of door internationale arbitrage hebben niet de gewenste resultaten opgeleverd en de overheid van Costa Rica overweegt de kwestie voor het Internationale Hof van Justitie in Den Haag te brengen. Nicaragua heeft gedreigd met een douanetarief van 35% op alle uit Costa Rica ingevoerde producten ingeval Costa Rica deze weg zal inslaan.

Wat de regionale integratie betreft: Costa Rica is lid van zowel SIECA als SICA, maar maakt geen deel uit van het Centraal-Amerikaanse Gerechtshof of het Centraal-Amerikaanse Parlement (PARLACEN). In 2001 deed Costa Rica een reeks voorstellen om het Centraal-Amerikaanse integratieproces weer vlot te trekken. Deze voorstellen leggen de nadruk op sociale ontwikkeling, handelsbevordering en institutionele veranderingen, zoals hervorming van het PARLACEN, beperking van de bevoegdheden van het Centraal-Amerikaanse Gerechtshof en reactivatie van de Uitvoerende Raad van SICA.

In Costa Rica is een aantal belangrijke regionale instellingen gevestigd, waaronder het Interamerikaanse Hof voor de rechten van de mens en het Interamerikaanse Instituut voor de rechten van de mens. De aanwezigheid van deze instellingen dient ter versterking van Costa Rica's aanzien op het gebied van mensenrechten, versterkt door zijn eigen binnenlandse prestaties evenals de erkenning van Costa Rica's inspanningen voor regionale vrede zoals tot uiting kwam in de toekenning aan President Arias van de Nobelprijs voor de vrede in 1987. Tegelijkertijd dient de aanwezigheid van deze instellingen eveneens om de gevoeligheid te benadrukken die door Costa Rica wordt ervaren bij het ter sprake brengen van aan mensenrechten gerelateerde vraagstukken, zoals kinderprostitutie, waarvan de overheid nu het bestaan heeft erkend en die de overheid momenteel tracht aan te pakken.

Costa Rica is een doorvoerland voor zowel het transport van drugs naar het noorden vanuit Colombia naar de VS als voor wapens vanuit Nicaragua naar Colombia. Costa Rica neemt actief deel aan programma's, in het bijzonder met de overheid van de VS, om de stroom drugs die door het land wordt gevoerd te stoppen, hoewel het bijzonder moeilijk is te peilen in welke mate deze programma's de gewenste resultaten opleveren.

De binnenlandse productie van drugs is beperkt tot marihuana, in het bijzonder in bergachtige gebieden in het zuiden van het land.

Het probleem van het witwassen van geld hangt samen met dat van de productie van drugs in de regio. Forums als de Financial Action Task Force (FATF/GAFI) van de OESO zijn Costa Rica diepgaand gaan onderzoeken vanwege de zwakke nationale wetgeving ten aanzien van de definitie van het witwassen van geld en het toezicht op de buitenlandse banksector. Costa Rica heeft snel gereageerd op de in dit opzicht geuite kritiek en nieuwe wetgeving is voorgesteld goedgekeurd die de controle zal versterken, waaronder de verantwoordelijkheid van de banken om verdachte transacties te volgen en te melden. Ook zal de definitie van het witwassen van geld worden verbreed en zullen hierin terrorisme en georganiseerde misdaad worden opgenomen. Tevens worden nauwe samenwerkingsbanden onderhouden tussen Costa Rica en de aangrenzende Midden-Amerikaanse landen voor de monitoring van de activiteiten van financiële instellingen.

3.2. Economische en sociale situatie

Costa Rica is uniek in Midden-Amerika vanwege zijn historisch hoge indexcijfers voor sociale en economische ontwikkeling, die op hun beurt weer het resultaat zijn van in de afgelopen eeuw goedgekeurd vooruitstrevend beleid dat verder is versterkt en in stand gehouden door ononderbroken democratisch bestuur sinds 1948 en de ontbinding van de strijdmachten.

Met een bevolking van 3,8 miljoen en een BBP per hoofd van de bevolking van circa 4.000 USD in 2000 was Costa Rica's werkelijke groeicijfer van het BBP 1,7%, met een inflatie van 11%, een buitenlandse schuld van circa 4,3 miljard USD, een tekort op de lopende rekening van circa 800 miljoen USD, een tekort op de handelsbalans van 171 miljoen USD en een saldo van de kapitaal- en van de financiële rekening van 676 miljoen USD.

3.2.1. Economische situatie

Costa Rica's verschijning op het economisch wereldpodium in de tweede helft van de 19^e eeuw was het gevolg van de ontwikkeling van de plaatselijke koffie-industrie, die voldoende winst en overschotten genereerde voor een snelle economische groei en investeringen in overheidsprogramma's in de sociale sectoren. Hiermee was een begin gemaakt voor Costa Rica's traditie om een aanzienlijk deel van de inkomsten van de staat in de sectoren gezondheidszorg en onderwijs te investeren, gevolgd door de goedkeuring van vooruitstrevende wetgeving ten aanzien van sociaal welzijn en werkgelegenheid.

Na de hausse van de koffie-industrie is de groei van Costa Rica gemarkeerd door vier belangrijke ontwikkelingen. De eerste, die het grootste deel van de 20^e eeuw bestreek, bestond uit de snelle groei van de bananenindustrie, die, ondanks de hierna beschreven uitdagingen en achteruitgang, nog steeds een belangrijke bron is voor werkgelegenheid en inkomsten uit deviezen, waarbij Costa Rica de op een na grootste exporteur ter wereld is, na Ecuador.

De tweede ontwikkeling had plaats eind jaren 1970 en begin jaren 1980, toen na een langdurige periode van onachtzaam economisch beheer dat werd verergerd door de directe en indirecte gevolgen van de crises in Nicaragua en El Salvador, een krachtig macro-economisch beheerplan diende te worden uitgevoerd om de financiële situatie van het land te herstellen. De sociale kosten van dit aanpassingsprogramma waren hoog, hoewel tot op zekere hoogte getemperd door de oprichting van door donors gesteunde stabilisatiefondsen.

Dit werd gevolgd door de opkomst van een nieuwe, nu strategisch belangrijke sector: het toerisme. Costa Rica functioneerde in belangrijke mate als pionier van het concept van ecotoerisme, en het land trekt nu jaarlijks één miljoen bezoekers, waarvan het overgrote deel uit de Verenigde Staten, maar een aanzienlijk aantal (25%) uit EU-landen, die in totaal jaarlijks circa 1 miljard USD bijdragen aan de economie, de grootste bron van inkomsten uit deviezen. In nauw verband met de groei van de toeristische industrie staat de systematische inspanning om een internationaal imago van Costa Rica te projecteren als een land dat op het gebied van milieu zeer vooruitstrevend is en begiftigd met een uitzonderlijke biodiversiteit, waarbij wel 25% van het land op de een of andere wijze is beschermd.

In de afgelopen twee decennia voltrok zich tevens de vierde belangrijke ontwikkeling: de tenuitvoerlegging van steeds agressievere vormen van overheidsbeleid gericht op het aantrekken van buitenlandse directe investeringen, uitbuiting van de goedopgeleide arbeidskrachten van het land, de stabiliteit van zijn instellingen en zijn duurzame democratie. Eind jaren 1990 liepen de buitenlandse directe investeringen in de regio op tot circa 500 miljoen USD per jaar, hoewel er nu aanwijzingen zijn van aanzienlijke afremming in die trend. Het meest opvallend op het gebied van buitenlandse investeringen is de oprichting geweest van een grote, microchips producerende faciliteit door Intel in het midden van de jaren 1990, die zowel naar de VS als naar Europa exporteerde, en nu meer dan 25% van de totale hoeveelheid uit het land geëxporteerde goederen vertegenwoordigt, met een export in 2000 van circa 1500 miljoen USD. Daarnaast is Costa Rica erin geslaagd een aantal multinationale bedrijven aan te trekken voor het opzetten van regionale servicecentra en ondersteunende structuren.

Een belangrijk element van Costa Rica's beleid voor het aantrekken van investeringen is de totstandbrenging van vrijhandelszones geweest waarin exportbedrijven kunnen opereren zonder belasting te hoeven betalen over hun winsten en met een voor de invoer van machines en grondstoffen gunstige regeling. Vandaag de dag profiteert circa 50% van alle export (waaronder de microchipproductie van Intel) van de voordelen die voortvloeien uit de vrijhandelszones. Sinds 1994 heeft Costa Rica tevens een wet die mededinging en effectieve consumentenbescherming bevordert, met daarachter een actieve Commissie ter bevordering van mededinging (COPROCPM).

Nadat in de jaren 1960 en 1970 een importsubstitutiemodel van industrialisatie werd nagestreefd en het land zich tegelijkertijd in grote mate verliet op buitenlandse schulden, kwam het land in het begin van de jaren 1980 in een economische en financiële crisis terecht. Deze crisis werd gevolgd door structurele aanpassingsmaatregelen alsmede een nieuw exportbeleid dat was gebaseerd op het aantrekken van buitenlandse directe investeringen en een herstructurering van buitenlandse schulden van handelsbanken volgens het Brady-plan. Het grootste streven van het economisch beleid in het afgelopen decennium was ervoor te zorgen dat de openbare financiën in evenwicht kwamen, teneinde te komen tot lagere rentetarieven en de inflatie terug te dringen, maar met beperkt succes. In 2000 bedroeg het inflatiepercentage 11%, bedroegen de rentetarieven meer dan 14% en de binnenlandse schuld 30% van het BBP (vergeleken met circa 17% in het begin van de jaren 1990).

De recente verslechtering in de economische situatie over de gehele wereld, in het bijzonder in de VS, in combinatie met de grote vertragingen in drie sectoren die in het bijzonder van belang zijn voor Costa Rica – de computerindustrie, bananen en koffie – hebben een schaduw geworpen over de groeivoorzichten van Costa Rica op korte termijn. Na verscheidenen jaren met een groei van 5% of meer (grotendeels gevoed door Intel's export van computerchips), zal in 2001 de groei waarschijnlijk niet meer bedragen

dan 2%. Het fundamentele, in economisch opzicht zwakke punt van Costa Rica (het regeringstekort en de overheidsschuld) zal hierdoor verder verslechteren. Met een BBP van net beneden de 3% ontstaat er door het tekort een constante vraag naar meer overheidsleningen, en bedraagt de overheidsschuld nu meer dan 55% van het BBP. In 2000 bedroeg de buitenlandse schuld 4,3 miljard USD, met een schuldendienstquote van 8,9%. Ondanks de hoogte van dit tekort staat een slechte inning van belastingopbrengsten (en een in het algemeen lage heffingsgrondslag) het genereren van middelen in de weg die nodig zijn voor de verbetering en het onderhoud van de fysieke infrastructuur van het land, die toch al in slechte staat verkeert. Pogingen ter verbetering van dit systeem door vergunningen te verstrekken voor contracten voor belangrijke openbare werken (bijvoorbeeld beheer en verbetering van vliegvelden, aanleg van snelwegen) hebben moeilijkheden opgeleverd door Costa Rica's notoire bureaucratie en langdurige wetprocedures. Daarnaast vormen de strikte staatsmonopolies in de telecommunicatie-, energie- en verzekeringssector een belemmering voor het ontstaan van concurrentie en het verstrekken van betere diensten tegen lagere kosten.

In de afgelopen jaren is de economie van Costa Rica zich meer en meer op de dollar gaan richten. Hoewel de door de Centrale Bank beheerde regelmatige micro-devaluaties van de nationale munteenheid, de colon, tot doel hebben de werkelijke waarde van de munteenheid te handhaven tegen een mandje munteenheden dat correspondeert met de samenstelling van Costa Rica's buitenlandse handel, is het belangrijkste referentiepunt de Amerikaanse dollar, hetgeen een weerspiegeling is van het feit dat circa 60% van de buitenlandse handel en de buitenlandse investeringen de VS betreft. Verder heeft het ontbreken van concurrentie in het binnenlandse banksysteem, in combinatie met een inflatiepercentage van meer dan 10%, ertoe geleid dat hoge rentetarieven worden berekend voor leningen in colons, waardoor klanten in toenemende mate kiezen voor het afsluiten van leningen in dollars. Hoewel er geen formele plannen bestaan, wordt er in financiële en politieke kringen in toenemende mate gesproken over de voor- en nadelen van de dollarisering.

De structuur van de Costaricaanse economie in 2000 kan worden onderverdeeld in de productiesector (25% van het BBP), landbouw (net beneden de 10%), handel, horeca (net beneden de 20%) en de dienstverlenende sector en de nutssector die het grootste deel van de rest voor hun rekening nemen. De landbouwsector is echter nog steeds een belangrijke werkgever met circa 20% van de arbeidskrachten, en de toeristensector wordt steeds belangrijker als bron van inkomsten en als werkgever. Bijlage 3 bevat een overzicht van de indicatoren van Costa Rica's macro-economische en sociale sector.

3.2.2. *Handelsbeleid*

Voor het handelsbeleid wordt een driedelige aanpak gehanteerd. Sinds zijn toetreding in 1994 is Costa Rica op multilateraal niveau een sterk voorstander van de WTO, aangezien het land in de organisatie zijn beste garantie ziet voor een eerlijk, op regels gebaseerd multilateraal systeem waarbinnen de export van Costa Rica kan groeien. Tevens was Costa Rica voorstander van de start van een nieuwe ronde WTO-onderhandelingen en zijn algehele standpunt voor de vierde ministeriële conferentie van de WTO in Doha was, met uitzondering van landbouw, grotendeels in overeenstemming met dat van de EU. Als lid van de Cairns-groep streeft Costa Rica naar afschaffing van landbouwsubsidies en andere maatregelen die volgens het land een verstoring effect hebben op de handel in landbouwproducten. Costa Rica heeft tevens actief deelgenomen aan het bananengeschil tussen de EU en verschillende Latijns-Amerikaanse bananen exporterende landen. Costa Rica zal naar verwachting een actieve rol spelen in de nieuwe WTO-onderhandelingsronde, de Ontwikkelingsagenda van Doha.

Op regionaal niveau is het handelsbeleid van Costa Rica gericht op bevordering van meer economische integratie met Midden-Amerika (in tegenstelling tot zijn zeer terughoudend standpunt ten aanzien van politieke integratie). Ook streeft het land actief naar afronding van de overeenkomst tussen Noord-, Midden- en Zuid-Amerika betreffende de vrijhandelszone en deelname aan het Initiatief van de VS en de Caribische landen. Costa Rica acht het eveneens mogelijk dat uit de componenten handelsbevordering en infrastructuur van het door President Fox van Mexico voorgestelde Puebla-Panama-Plan handelsvoordelen zullen voortvloeien.

Op het bilaterale front is Costa Rica actief betrokken geweest bij onderhandelingen over een aantal bilaterale vrijhandelsovereenkomsten, waarvan de meest recente met Mexico, Chili, Canada en de Dominicaanse Republiek. Verdere onderhandelingen lopen nog of zijn gepland met Panama, Jamaica en Trinidad en Tobago. Hiervan dient de met Canada getekende handelsovereenkomst speciaal te worden vermeld omdat deze niet slechts een voorbeeld is van een overeenkomst tussen een klein ontwikkelingsland en een lid van de G8, maar ook voorziet in zijdelingse overeenkomsten op gevoelige gebieden als werkgelegenheid en het milieu.

Het sterk naar buiten gerichte economische beleid van Costa Rica blijkt uit het feit dat de index van economische openstelling (buitenlandse handel als percentage van BBP) in de laatste twee decennia is gestegen van circa 60% tot meer dan 80%, terwijl de totale waarde van de buitenlandse handel in 2000 2,3 miljard USD bedroeg, met een handelstekort van 475 miljoen USD. Naast computeronderdelen, (1600 miljoen USD in 2000) bestonden Costa Rica's belangrijkste exportproducten in 2000 uit kleding (600 miljoen USD), bananen (540 miljoen USD), en koffie (280 miljoen USD). In de afgelopen jaren heeft de EU circa 22% van Costa Rica's exportproducten voor haar rekening genomen (waarvan de belangrijkste producten nu computerchips zijn, gevolgd door bananen en koffie), terwijl het EU-aandeel van de import van Costa Rica constant is gebleven op circa 10% (voornamelijk machineproducten, farmaceutische producten en voertuigen). In 2000 bedroeg het tekort op de lopende rekening 0,9 miljard USD, ofwel 5,5% van het BBP. Ondanks dit hoge percentage is dit tot dusver geen groot probleem geweest vanwege het feit dat het tekort voor een belangrijk deel is gefinancierd door directe buitenlandse investeringen. De toename in het tekort die de laatste jaren is waargenomen zou echter op middellange tot lange termijn een probleem kunnen vormen indien deze trend zich voortzet. Over een periode van 15 jaar (van 1985 tot 1999) bedroegen de investeringen van de EU in Costa Rica 355 miljoen USD, voornamelijk in de vorm van directe buitenlandse investeringen, die 9% van de totale buitenlandse investeringen tijdens die periode uitmaakten (64% van de buitenlandse investeringen in diezelfde periode waren afkomstig uit de VS).

3.2.3. *Sociale situatie*

Als gevolg van deze verschillende fasen van economische groei, die werden ondersteund door politieke stabiliteit, heeft Costa Rica een inkomen per hoofd van de bevolking van circa 4000 USD bereikt, ver boven het regionale gemiddelde, en een inkomstenverdeling die veel minder ongelijk is dan die van andere landen in de subregio. Wat echter belangrijker is, is het feit dat zijn indexcijfers voor menselijke ontwikkeling consequent hoger zijn dan zou worden verwacht gezien zijn BPP per hoofd van de bevolking: Costa Rica staat op de 43^e plaats van de lijst voor menselijke ontwikkeling van het UNDP, een positie die in Latijns-Amerika alleen door Chili wordt overtroffen. Dit komt tot uiting in het hoge alfabetismepercentage van 85% van het land, evenals zijn gezondheidsindicatoren die, zeker wanneer het gaat om levensverwachting (77 jaar), bijna zo hoog zijn als die van landen met hoge inkomens, en blijkt bovendien uit het feit

dat circa 32% van de overheidsuitgaven wordt besteed aan sociale dienstverlening. Het kindersterftecijfer van Costa Rica bedroeg in 2000 10,2 per duizend, lager dan dat van alle andere Latijns-Amerikaanse landen, met uitzondering van Cuba.

In deze context dient te worden opgemerkt dat circa 350.000 immigranten uit Nicaragua zich in de laatste twee decennia in Costa Rica hebben gevestigd, aanvankelijk als gevolg van de burgeroorlog in dat land, en vervolgens in 1998 als gevolg van de verwoesting door de orkaan Mitch. Hoewel een aanzienlijk aantal van deze immigranten niet in aanmerking komt voor de officiële sociale zorg, is de meerderheid in het stelsel opgenomen, wat aanzienlijke extra kosten voor de staatsbegroting met zich meebrengt. Dit heeft echter ook invloed gehad op Costa Rica's vermogen zijn armoedepercentage terug te brengen, dat de laatste jaren circa 20% van de bevolking bedroeg. Cijfers geven aan dat de armoedeniveaus in gezinnen die geheel of gedeeltelijk bestaan uit immigranten circa 20-35% hoger liggen dan gemiddeld. Regionaal is het ook duidelijk dat de aanzienlijke armoedetoename in de regio Huetar Norte samenhangt met immigratie uit Nicaragua.

Ondanks het feit dat een groot gedeelte van de overheidsuitgaven wordt besteed aan sociale dienstverlening, zijn er steeds meer problemen met de instandhouding van de niveaus van toegang, kwaliteit en levering van diensten die zouden leiden tot aanzienlijke terugdringing van armoede. De belangrijkste problemen voor de gezondheidszorgsector zijn gerelateerd aan het gebrek aan voldoende opgeleid personeel en het gebrek aan normen voor en toezicht op het verlenen van collectieve en individuele diensten. Daarnaast vragen specifieke kwesties zoals huiselijk geweld tegen vrouwen en kinderprostitutie meer aandacht van de overheid.

3.3. Duurzaamheidskwesties

De duurzaamheid van Costa Rica's ontwikkelingsmodel wordt beperkt door een aantal factoren. Ten eerste blijft het land in sterke mate afhankelijk van een klein aantal opties op de wereldmarkt (computeronderdelen, kleding, bananen en koffie). In het verlengde hiervan verbergt de hoge mate van buitenlandse investeringen een toenemende noodzaak tot binnenlandse leningen. Ten tweede heeft het gevolgde sociale ontwikkelingsmodel dat in het verleden een succes was, te lijden van toenemende leveringsproblemen en externe factoren zoals migratie. Tot slot gaat besluitvorming op basis van consensus langzaam gebukt onder meer impasses en institutionele starheid.

3.4. Uitdagingen op middellange termijn

Costa Rica's meest urgente uitdaging in de politieke sfeer is het herstel van de geloofwaardigheid ten aanzien van het binnenlandse politieke proces, waarvan de reputatie is aangetast door de overtuiging bij de meeste mensen dat politici niet langer het nationaal belang dienen, maar slechts hun eigen voordeel. Voor dit probleem kan niet onmiddellijk een oplossing worden gevonden, maar er zijn wel acties op verschillende fronten nodig, waaronder mogelijke constitutionele hervormingen zoals deze reeds zijn voorgesteld door President Rodriguez, namelijk het opnieuw afbakenen van de grenzen van de verantwoordelijkheden voor verschillende takken van de staat, evenals een gezamenlijke inspanning om te komen tot decentralisatie van de overheid. Voor dit laatste zal aanzienlijke buitenlandse steun nodig zijn, evenals een sterke politieke wil.

In de economische sfeer dient het overheidsbeleid een manier te vinden om datgene optimaal te benutten dat kan worden beschouwd als Costa Rica's drie concurrerende voordelen: een geschoolde beroepsbevolking, stabiele instellingen en brede steun voor

een open, naar buiten gericht handelsbeleid. Deze openheid stelt Costa Rica echter bloot aan het volledige effect van externe fluctuaties, en deze situatie werd in 2001 zeer duidelijk gevoeld. De vooruitzichten voor groei en werkgelegenheid zijn niet bemoedigend, en de schuldsituatie zal daarom waarschijnlijk geen aanzienlijke verbeteringen vertonen. Het vermogen van de overheid om betere sociale diensten te verlenen – een noodzakelijke voorwaarde wil Costa Rica zijn concurrerend voordeel wat betreft beroepsbevolking en zijn politieke stabiliteit in stand houden – wordt in ernstige mate belemmerd, aangezien deze diensten steeds hogere kapitaalintensieve investeringen vereisen. Of verbeterde groei zal leiden tot meer economische polarisatie, en zelfs een grotere verspreiding van armoede, is een van de vraagstukken die in de toekomst een uitdaging zullen vormen.

Recente pogingen van de overheid om een grotere mate van mededinging toe te staan in sectoren met een staatsmonopolie, in het bijzonder de energie- en telecommunicatiesector, moesten worden gestaakt door wijdverbreid openbaar protest, waaruit blijkt dat men zich zorgen maakte dat elk privatiseringsproces corruptie met zich mee zou brengen en een toename van tarieven en lasten voor consumenten. Zonder meer investeringen en een grotere mededinging in die sectoren bestaat echter het gevaar dat Costa Rica zijn concurrerend voordeel zal verliezen ten opzichte van andere Midden-Amerikaanse landen die reeds belangrijke economische sectoren hebben geliberaliseerd, waardoor aanzienlijke investeringsmogelijkheden voor buitenlandse bedrijven werden gecreëerd.

Bovendien is Costa Rica uit hoofde van zijn WTO-verplichtingen tegenwoordig verplicht de subsidies en de speciale fiscale behandeling voor zijn vrijhandelszones geleidelijk stop te zetten. Zoals eerder vermeld, nemen deze zones 50% van de export van Costa Rica voor hun rekening, evenals meer dan 35.000 goedbetaalde banen. In december 2001 sloot Costa Rica zich aan bij andere kleine ontwikkelingslanden die ernaar streefden de van toepassing zijnde periode van de vrijhandelszoneregeling formeel te verlengen, aangezien het nog niet mogelijk is geweest een alternatieve, met de WTO verenigbare regeling vast te stellen die de Costaricaanse exportsector niet ernstig zou benadelen. In het kader van speciale, tijdens de Ministeriële Conferentie van Doha overeengekomen procedures is Costa Rica erin geslaagd dergelijke exportsubsidies tot 2007 te handhaven.

Verdere stroomlijning is tevens vereist in de uiterst bureaucratische supervisie op de goedkeuring van belangrijke, door de overheid gefinancierde investeringsprojecten. De lange vertragingen en talloze juridische problemen die typerend zijn voor de gunning van contracten vormen nu een belangrijke factor voor het ontmoedigen van buitenlandse investeerders en het verhogen van de prijs van hun aanbiedingen.

In het bijzonder dient de milieusector te worden genoemd, een gebied waarop, ondanks Costa Rica's aanzienlijke prestaties in de afgelopen decennia, nog steeds grote dreigingen bestaan. Het ontbossingspercentage van oorspronkelijk bos blijft moeilijk tegen te gaan, en hoewel de algehele bosoppervlakte tekenen van herstel begint te vertonen als gevolg van commerciële herbebossingsprogramma's, blijft het verlies van biodiversiteit doorgaan. Hoewel 25% van het land officieel onder een bepaalde vorm van toezicht of beheer valt, is er voor een groot deel van dit land nog steeds geen schadevergoeding betaald aan de oorspronkelijke eigenaren, terwijl de onteigening soms meer dan 25 jaar geleden plaatsvond. Met het oog op de steeds belangrijker wordende bijdrage van het toerisme aan de nationale economie, krijgt het behoud van Costa Rica's natuurlijke erfgoed een extra betekenis, omdat de waarde van een oorspronkelijk bos voor puur recreatieve doeleinden, en als deel van het imago dat Costa Rica in het buitenland wil projecteren, aanzienlijk groter kan zijn dan oorspronkelijk voorzien.

Zodoende staat Costa Rica voor de moeilijke opgave zijn openbare sector te moderniseren, zodat er sprake is van meer mededinging op de belangrijkste economische gebieden, terwijl het brede niveau van sociaal welzijn en van rechtvaardigheid die gedurende vele decennia het handelsmerk van het land is geweest, blijft gehandhaafd. Het meer naar buiten toe gericht beleid van de laatste twee decennia heeft een zichtbaar proces van marginalisering van plattelandsgebieden en van de traditionele economie tot gevolg gehad, hetgeen vergezeld ging van een grotere concentratie van de economische bedrijvigheid en de bevolking in de centrale vallei, met de hiermee gepaard gaande problemen van overbevolking, inadequate ruimtelijke ordening, milieuvervuiling, afvalbeheer en misdaad. Hoewel regelingen zijn getroffen ter bevordering van de ontwikkeling van de kustgebieden van zowel de Atlantische als de Stille Oceaan, is men er tot dusver niet in geslaagd de overmatige concentratie van activiteiten in het grootstedelijk gebied van San José terug te draaien.

Tenslotte heeft Costa Rica op regionaal vlak veel te winnen bij het integratieproces in Centraal-Amerika, en moet er daarom naar streven een drijvende kracht achter dit proces te zijn.

Deze problemen dienen echter te worden geplaatst in de context van een land waarvan de overheid heeft laten zien dat zij zich inzet om het land voor te bereiden op een wereldwijde concurrentie en 's lands sociale en democratische positie in de regio te handhaven en uit te breiden.

4. INTERNATIONALE SAMENWERKING MET COSTA RICA

Sinds de jaren 1980, toen Costa Rica nog steeds aanzienlijke internationale ontwikkelingshulp ontving (gedeeltelijk vanwege de voortdurende conflicten in andere Midden-Amerikaanse landen), zijn de meeste internationale samenwerkingsprogramma's in Costa Rica aanzienlijk teruggesnoeid of beëindigd, op grond van het relatief hoge BBP per hoofd van de bevolking en de hoge score ten aanzien van menselijke ontwikkeling van het land. Volgens de laatste overheidsgegevens, die betrekking hebben op de periode 1998/1999, bedroeg de totale donorsteun aan Costa Rica in die periode 392 miljoen USD, waaronder 150 miljoen USD aan leningen van de Centrale Amerikaanse Bank voor Economische Integratie en 85 miljoen USD aan leningen van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank. Aangezien projecten meestal een looptijd van vijf jaar hebben, zou deze donorsteun in totaal 50 miljoen USD aan jaarlijkse steun bedragen, waaronder leningen van regionale ontwikkelingsbanken. Naar alle waarschijnlijkheid zijn deze cijfers, in vergelijking met de situatie van 1998/1999, in 2001 verder gedaald.

4.1. Samenwerking van de EG met Costa Rica

4.1.1. Ervaring

De afgelopen 15 jaar bedroeg de steun van de EG aan Costa Rica circa 4 miljoen euro per jaar uit hoofde van de belangrijkste begrotingslijnen, met een scherpe daling sinds 1997/1998, toen geen nieuwe projecten zijn goedgekeurd in afwachting van het opstellen van een nieuw strategisch kader en de totstandkoming van een meerjarig memorandum van overeenstemming. Gezien Costa Rica's relatief bevoorrechtte geografische ligging en het feit dat orkanen er slechts zelden voorkomen (en de afwezigheid van een grote aardbeving sinds 1991), is verlening van noodhulp of voedselhulp niet nodig geweest. Bijlage 4 bevat een lijst met een overzicht van door de EG gefinancierde projecten.

In het kader van de financiële en technische bijstand en de economische samenwerking zijn de projecten in het kader van de begrotingslijnen in de afgelopen jaren gericht geweest op duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen, bescherming van het milieu, en modernisering en hervorming van de staat. Tevens zijn projecten op het gebied van beheer van natuurlijke hulpbronnen gefinancierd in het kader van de begrotingslijn 'tropische bossen'. Opgemerkt zij dat Costaricaanse universiteiten en wetenschappelijke instellingen in belangrijke mate hebben deelgenomen aan het door directoraat-generaal Onderzoek van de EG gefinancierde INCO-programma voor wetenschappelijke samenwerking, en dat Costa Rica tevens in bovengemiddelde mate heeft deelgenomen aan het ALFA-programma voor interuniversitaire samenwerking.

Als vestigingsplaats voor de enige delegatie van de EG in Midden-Amerika totdat in 1996 een delegatie in Nicaragua werd geopend, was San José gedurende vele jaren tevens het centrum van een breed programma van projecten voor mensenrechten en voor de opbouw van democratie in heel Midden-Amerika, waarvan vele werden uitgevoerd in samenwerking met Costaricaanse organisaties of in Costa Rica gevestigde organisaties. Daarnaast nam Costa Rica deel aan talloze regionale, door de EG in Midden-Amerika gefinancierde projecten voor ontwikkelingssamenwerking op gebieden zoals ontwikkeling van inheemse bevolkingsgroepen, visserij, coöperaties, gezondheidszorg voor adolescenten.

Sinds het midden van de jaren 1990 zijn de meeste grootschalige EU-projecten in Costa Rica ten uitvoer gelegd door gebruik te maken van het mechanisme van twee mededirecteuren, waarbij een nationale directeur en een Europese directeur gezamenlijk verantwoordelijk waren voor het financiële en technische beheer van het project, onder het uiteindelijke gezag van de Commissie en het nationale ministerie of instelling waaronder het project ten uitvoer werd gelegd. Dit bleek een relatief effectieve manier voor het leveren van middelen aan projecten, in het bijzonder omdat het project hierdoor in operationeel opzicht voldoende autonoom bleef. Twijfels over de precieze juridische aard van het mededirecteurschap en de in het kader van het contract toegekende bevoegdheden, alsmede het feit dat ratificatie van overeenkomsten voor de financiering van afzonderlijke projecten door de Wetgevende Vergadering soms jaren in beslag nam, hebben echter in 1999 geleid tot het besluit een nieuw en duidelijker kadermechanisme op te stellen voor toekomstige projecten. Door de nieuwe Kaderovereenkomst krijgt de nationale overheid tevens een grotere verantwoordelijkheid voor het beheer en de supervisie van projecten, waardoor een groter gevoel van nationale eigen inbreng in door de EG gesteunde projecten ontstaat. Wanneer deze Kaderovereenkomst eenmaal is geratificeerd door de Wetgevende Vergadering, zal de overeenkomst ervoor zorgen dat de huidige noodzaak om afzonderlijke projectovereenkomsten te ratificeren verdwijnt.

4.1.2. Lessen die zijn geleerd

Hoewel het ontwikkelingssamenwerkingsprogramma van de EG met Costa Rica als geheel niet formeel is geëvalueerd, geven afzonderlijke projectevaluaties en de monitoring van projecten in het algemeen aan dat eerdere samenwerkingsprojecten van de EG over een te groot aantal sectoren werden gespreid, waardoor het moeilijk was voldoende middelen op geconcentreerde wijze gericht aan te wenden om een aanzienlijk effect te bereiken. Dit was deels het gevolg van een zwakker strategisch planningskader en het ontbreken van duidelijk omliggende prioritaire gebieden voor EG-samenwerking. Daarnaast lag het centrale toezicht op het samenwerkingsprogramma van de EG niet bij één enkel overheidslichaam. Uit hoofde van de Kaderovereenkomst van 1999 is echter de figuur van nationale coördinator in het leven geroepen binnen het ministerie van Buitenlandse Betrekkingen. Deze coördinator is verantwoordelijk voor het in ontvangst

nemen en beoordelen van alle projectvoorstellen die verschillende lichamen van de Costaricaanse overheid wensen in te dienen voor financiering door de EG. Derhalve zal een duidelijk overheidsmechanisme voor screening worden opgesteld om ervoor te zorgen dat uitsluitend projecten worden ingediend die overeenkomen met de prioriteiten van het land.

Een ander kenmerk van de eerder door de EG gefinancierde projecten is de grote variatie in projectomvang, waarbij een aanzienlijk aantal projecten minder dan 1 miljoen euro bedroeg. Aangezien de tenuitvoerlegging van deze projecten samenviel met verschillende reorganisaties van de eigen Commissiediensten voor hulpverlening en buitenlandse betrekkingen op het hoofdkantoor, hadden de vele vereiste acties voor beheer van de hulpverlening in bepaalde gevallen grote vertragingen in de verwerking van betalingsverzoeken en de goedkeuring van contracten tot gevolg. Een van de lessen die werd geleerd was dan ook dat toekomstige samenwerkingsactiviteiten moesten worden toegespitst op een kleiner aantal grotere projecten, waardoor de efficiëntie van beheer optimaal werd benut. Deze doelmatigheid zal verder worden vergroot zodra het programma van de Commissie voor decentralisatie van het beheer van steunverlening van het hoofdkantoor naar de delegaties in 2002 is afgerond.

Het ligt derhalve in de verwachting dat de hierboven beschreven stappen de meeste administratieve en procedurele vertragingen die zich in het verleden hebben voorgedaan in aanzienlijke mate uit de weg zullen ruimen.

Ten aanzien van de beoordeling van het effect van eerdere projecten erkent de Commissie dat in het verleden onvoldoende middelen werden bestemd voor de voorbereiding en identificatie van nieuwe projecten. Decentralisatie van deze taak naar de delegaties dient er in de toekomst toe bij te dragen dat deze problemen worden voorkomen, aangezien een betere supervisie van het proces mogelijk zal zijn.

Het effect van wijzigingen in de personele bezetting van de overheid op hoger niveau die zich voordoen na elke verkiezing in Costa Rica, en de onderbreking die hierdoor wordt veroorzaakt in met door de EG gefinancierde projecten verbonden ministeries en departementen is een factor die de kwaliteit van de programma's aantast. Daarnaast zouden de rol van de burgermaatschappij en de bijdrage die zij levert aan beleidsformulering en de aflevering van projecten en verlening van diensten kunnen worden uitgebreid door nauwere banden met de overheid aan te gaan.

4.2. Samenwerking van EU-lidstaten met Costa Rica

Aangezien Costa Rica niet in belangrijke mate ontwikkelingshulp ontvangt, zijn er slechts drie lidstaten die belangrijke lopende bilaterale samenwerkingsprogramma's hebben: Spanje, Duitsland en Nederland. Uitbetalingen van deze lidstaten in 1998 en 1999 zijn min of meer gelijk aan die van de Europese Commissie. Daarnaast financiert Frankrijk een aantal activiteiten in Costa Rica, maar slechts als onderdeel van zijn Regionaal Wetenschappelijk en Cultureel Samenwerkingsprogramma.

Duitsland verleent steun aan Costa Rica op financieel en technische gebied. Het is de bedoeling deze hulp op de volgende terreinen te concentreren: a) modernisering van het overheidsapparaat onder andere door, decentralisatie, en b) bescherming van de natuurlijke hulpbronnen het milieu. Deze concentratie zal in 2002 met de nieuwe regering worden besproken. De jaarlijkse waarde van de Duitse steun bedroeg in de afgelopen jaren circa 5,4 miljoen euro voor zowel 1998 als 1999 en 1,3 miljoen euro in 2000. De

totale waarde van de Duitse samenwerking in de periode 1990-1999 bedroeg circa 123 miljoen euro.

Het bilaterale samenwerkingsprogramma van Spanje in Costa Rica, dat wordt beheerd door AECI, omvat activiteiten op het gebied van het milieu, gemeentelijke ontwikkeling, duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen, scholing op landbouwgebied, gezondheidszorg, opleiding en materieel voor het politieapparaat, projecten voor de ontwikkeling van plaatselijke infrastructuur, verbetering van nationale parken, kinderarbeid, en openbaar bestuur. Daarnaast verleende Spanje financiële bijstand ten belope van 7,4 miljoen euro per jaar voor 1998 en 1999 en circa 3,7 miljoen euro in 2000. Voor de periode van 1990-1999 heeft Spanje circa 49 miljoen euro verstrekt voor ontwikkelingssamenwerking.

De Nederlandse overheid is bezig haar directe bilaterale samenwerkingsprogramma in Costa Rica geleidelijk stop te zetten. In het kader van de voorwaarden van het tussen Nederland en Costa Rica gesloten Verdrag voor Duurzame Ontwikkeling worden de activiteiten in Bhutan en Benin echter uitgevoerd met Nederlandse financiële steun via een Costaricaanse NGO (Fundecooperación) op het gebied van duurzame ontwikkeling en het milieu. In de periode 1990-1999 heeft Nederland in totaal 138 miljoen euro verstrekt ter ondersteuning van samenwerkingsactiviteiten in Costa Rica. Daarnaast werd 4,4 miljoen euro toegewezen in 2000.

De Franse samenwerking in het kader van het regionale wetenschappelijke en culturele programma beliep zo'n 625.000 euro in 2000 en 580.000 euro in 2001.

4.3. Andere samenwerkingsprogramma's

Op het bilaterale front verleent USAID niet langer directe steun aan Costa Rica, hoewel nog steeds projecten worden gefinancierd uit trustfondsen die zijn overgebleven nadat USAID zijn activiteiten in Costa Rica had stopgezet. Costa Rica neemt ook deel aan door USAID in Guatemala beheerde regionale projecten. Canada, Taiwan en Japan vervolgen hun bilaterale programma's in Costa Rica, waarbij de laatste twee landen aanzienlijke steun verlenen voor projecten ter ontwikkeling van infrastructuur. De Canadese steun is hoofdzakelijk afkomstig van een aantal vaste fondsen: het "Counterpart value fund" (van de opbrengst uit de verkoop van Canadese artikelen) voor projecten op het gebied van gelijke kansen voor mannen en vrouwen en werkgelegenheidsmogelijkheden, het "Debt Swap Fund" (voor de tenuitvoerlegging van projecten ten aanzien van Agenda 21 en biodiversiteit) en het "Local Initiatives Fund", ter ondersteuning van stedelijke gemeenschappen en plattelandsgemeenschappen aan de zelfkant van de maatschappij.

Op het multilaterale front is de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank nog steeds de belangrijkste steun verlenende instantie met leningen ten bedrage van circa 863 miljoen USD in de periode 1990-1999. In 2000 werd een belangrijke lening (92 miljoen USD, waaronder 27 miljoen USD in tegenwaardefondsen) goedgekeurd voor de regulering van het kadaster en eigendomsregistratie. Deze lening zal formeel worden gekoppeld aan het voorgestelde gemeentelijke decentralisatieproject van de EG. Een ander belangrijk recent project is het in 1998 goedgekeurde Miravalles III-Project voor geothermische energie. Het op handen zijnde project van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank omvat een tweede fase van het Programma voor rechtsbedeling, dat nog eens 30 miljoen USD (waaronder 9 miljoen USD in tegenwaardefondsen) oplevert voor deze sector.

De Wereldbank heeft momenteel vier projecten met een totaalbedrag van circa 109 miljoen USD aan leningen in Costa Rica, die betrekking hebben op gebieden als vervoer,

basisonderwijs, hervorming van de gezondheidszorgsector en watervoorziening en riolering. Daarnaast heeft de Internationale Financieringsmaatschappij (IFC) een actieve portefeuille van circa 20 miljoen USD geïnvesteerd in Costaricaanse bedrijven op het gebied van telecommunicatie en agro-industrie.

Het Ontwikkelingsprogramma van de Verenigde Naties richt zich vooral op menselijke ontwikkeling op plaatselijk niveau, formulering van overheidsbeleid en het milieu. De bijgevoegde donormatrix bevat een overzicht van de voornaamste internationale samenwerkingsprogramma's (Bijlage 5).

5. VOORGESTELDE RESPONSSTRATEGIE VOOR EG-SAMENWERKING

5.1. Samenwerkingsbeginselen en -doelstellingen

Zoals beschreven in Hoofdstuk 1 zijn de drie hoofddoelen van het ontwikkelingsbeleid van de EG: duurzame sociale en economische ontwikkeling, harmonische integratie van de ontwikkelingslanden in de wereldeconomie en bestrijding en uitroeiing van armoede. Costa Rica's agenda voor nationale ontwikkeling is gebaseerd op de pijlers groei, stabiliteit, kansen en duurzaamheid, en bevat een multisectorale aanpak die zich uitstrekt van de sociale en macro-economische sectoren en de overheidssectoren tot landbouw, infrastructuur en milieu.

Gezien de voor het optreden van de EG in Costa Rica beperkte middelen dient de samenwerking van de EG te worden gericht op een beperkt aantal gebieden. De EG kan slechts een zeer klein aantal uitdagingen aanpakken waaraan het land het hoofd moet bieden, en kan derhalve niet meer dan twee of drie gebieden selecteren die voor de EG zelf van belang zijn om nauwere banden met Costa Rica tot stand te brengen. Op grond hiervan zou het mogelijk moeten zijn het maximale effect te sorteren met beperkte middelen.

5.2. Samenwerkingsprioriteiten

In het licht van de analyse in hoofdstuk 3.4 hierboven dient te worden benadrukt dat de belangrijkste uitdagingen waaraan Costa Rica op middellange termijn het hoofd moet bieden, zijn:

- een institutionele hervorming uitvoeren, waaronder modernisering en decentralisatie van de overheid
- voortbouwen op de comparatieve voordelen van het land in termen van zijn opgeleide beroepsbevolking, economische en politieke stabiliteit en zijn open en naar buiten gerichte handelsbeleid, en ervoor zorgen dat er weer sprake is van groei en dat de hieruit voortvloeiende baten rechtvaardig worden verdeeld, en
- instandhouding van 's lands regionaal leidende rol als groeipool op basis van hogere technologie en sociale stabiliteit, met als tegengewicht een coherent beleid voor milieubeheer.

In dit opzicht worden de volgende drie prioritaire sectoren voor samenwerking voorgesteld:

- modernisering en decentralisatie van de overheid

- economische samenwerking
- wetenschappelijke en technologische samenwerking.

Benadrukt dient te worden dat deze drie sectoren in het tussen de regering van Costa Rica en de Europese Commissie in maart 2001 getekende memorandum van overeenstemming zijn vastgelegd. Dit memorandum voorziet in een indicatief niveau van bijstand van 31,5 miljoen euro voor de periode 2000-2006.

5.3. Responsstrategie in de concentratiesectoren

5.3.1. Modernisering en decentralisatie van de overheid

In het algemeen is men het erover eens dat, teneinde het vertrouwen van het publiek in het overheidsproces en in het vermogen van de overheid om essentiële diensten te behouden, zowel de kwaliteit als de tijdige verlening van basisdiensten dienen te worden verbeterd. De kwestie van door gedecentraliseerde autoriteiten verleende diensten, die in Costa Rica te lijden hebben gehad van aanzienlijke beperkingen ten aanzien van financiering en personeel, is van essentieel belang.

Een aantal bilaterale programma's wordt reeds ten uitvoer gelegd binnen de samenwerkingsprogramma's van Spanje en Duitsland in Costa Rica en hebben ertoe bijgedragen dat de weg wordt bereid voor plaatselijke overheden om een grotere rol in de dienstverlening te spelen. In 2001 werd een constitutionele hervorming goedgekeurd die zal leiden tot de overdracht van maximaal 10% van de centrale begroting naar de gemeenten zodat zij aanzienlijk meer verantwoordelijkheden krijgen. Voor het realiseren van deze hervorming dient de overheid van Costa Rica te worden bijgestaan bij het vaststellen van het juiste wettelijke en institutionele kader waarbinnen plaatselijke overheden extra verantwoordelijkheden op zich kunnen nemen. Daarnaast is een aanzienlijke capaciteitsopbouw nodig op gebieden als gemeenschapsontwikkeling, participatieve planning, kundigheid in beheer, genderaangelegenheden en milieu. De steun van de EG zal op deze gebieden worden gericht in nauwe coördinatie met de inspanningen die reeds gaande zijn, en met de participatie van maatschappelijke organisaties als de National Confederation of Community Development Associations (CONADECO). Tevens is het de bedoeling dat deze steun verder zal gaan dan het verlenen van dergelijke diensten en dat ook het opzetten van instrumenten voor gemeenschapsontwikkeling op gemeentelijk niveau zal worden bevorderd. Dit zijn tevens gebieden waarop de EG een relatief comparatief voordeel heeft.

Naar verwachting zal voor modernisering en decentralisatie van de overheid 35-40% van de beschikbare middelen nodig zijn.

5.3.2. Economische samenwerking

Men is het er in het algemeen over eens dat er in de sociale sectoren of in de mensenrechtensectoren geen urgente behoefte bestaat aan verdere grootschalige steun van de EG aan de overheid van Costa Rica, gezien het aanzienlijke succes dat het land zelf op deze gebieden heeft geboekt. Vanwege de beperkte beschikbare middelen kan ook geen enkele activiteit ten aanzien van ontwikkeling van infrastructuur worden overwogen. Het proces van economische en sociale ontwikkeling in Costa Rica in de laatste twee decennia wordt echter gekenmerkt door sterke prestaties van de productiesector, die zowel buitenlandse investeringen als interne en externe migratie heeft aangetrokken. Als gevolg hiervan is meer dan de helft van de totale bevolking van het land en bijna de gehele industriële productie in de centrale vallei gevestigd. Gezien het relatief hoge

niveau van menselijke en technologische ontwikkeling in Costa Rica en gezien de aanzienlijke in gang zijnde samenwerkingsinspanningen in de onderzoekssector, zal de samenwerking op dit gebied in eerste instantie worden gericht op stedelijke planning. Tot de belangrijkste aspecten van de verbeterde planning die nodig is voor de centrale vallei behoren onder meer uitvoering van sectorale diagnoses, verbetering van de coördinatie tussen planningsautoriteiten, verbetering van menselijk potentieel en bijdragen aan het verrichten van haalbaarheids- en ontwerpstudies. Tot de essentiële gebieden behoren onder meer bestrijding van milieuverontreiniging en beheer van vloeibare en vaste afvalstoffen. De te volgen strategie dient het planningsproces transparanter, coherenter en doelmatiger te maken, en daardoor mogelijkheden te scheppen voor overdracht van EU-technologie en deelname van de particuliere sector aan infrastructuurprojecten. Aan milieuoverwegingen zal in het bijzonder aandacht worden besteed. Tevens zullen de mogelijkheden voor het ontwikkelen van synergieën met het derde concentratiegebied, wetenschappelijke en technologische samenwerking, worden onderzocht.

Naar verwachting zal 25-30% van de beschikbare middelen voor economische samenwerking nodig zijn.

5.3.3. Wetenschappelijke en economische samenwerking

Volgens het laatste onderzoek van de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank is Costa Rica op het gebied van de technologie een van de meest ontwikkelde landen in Latijns-Amerika en het Caribisch gebied. Het hoge niveau van ontwikkeling van menselijk potentieel in combinatie met politieke en economische stabiliteit heeft directe buitenlandse investeringen aangetrokken. De aanzienlijke investeringen door Intel in een microchips producerende fabriek is een duidelijk voorbeeld van deze trend. Daarnaast zijn de universiteiten van Costa Rica befaamd in de Midden-Amerikaanse subregio en hebben sterke banden met zowel Europese als Noord-Amerikaanse universiteiten. Costa Rica is een belangrijke begunstigde van het Alfa-programma geweest. De door de Commissie in deze sector te volgen strategie zal zijn gericht op zowel verdere ontwikkeling van menselijk potentieel als op versterking van de banden tussen de industrie en de wetenschappelijke gemeenschap ter bevordering van plaatselijk ontwikkelde diensten en ondernemingen op het gebied van hogere technologie om Costa Rica's vooraanstaande subregionale positie op dit gebied te behouden.

Naar verwachting zal 25-30% van de beschikbare middelen voor wetenschappelijke en technologische samenwerking nodig zijn.

5.3.4. Niet-concentratiegebieden

De kwestie van huiselijk geweld tegen vrouwen is een aangelegenheid die in toenemende mate bezorgdheid opwekt in Costa Rica, terwijl de kwestie van kinderprostitutie problematisch blijft ondanks toenemende serieuze aandacht van de overheid. Het is echter duidelijk dat Costa Rica geen geschikte sectoren heeft voor steunverlening in het kader van de belangrijkste samenwerkingsprogramma's van de EG, aangezien voor dit soort steun gewoonlijk kleine projecten vereist zijn, die niet op eenvoudige wijze kunnen worden ondergebracht bij de op de financiële en technische bijstandsprogramma's toegepaste procedures. Indien de behoefte aan steun op deze gebieden echter toeneemt en er instellingen worden gevonden die deze steun ten uitvoer kunnen leggen, kan de Commissie het gebruik overwegen van middelen voor niet-concentratiesectoren en/of gedecentraliseerde samenwerking of medefinanciering van NGO's.

Tot eventuele acties die kunnen worden overwogen in het kader van niet-concentratiesectoren kunnen dan onder meer behoren: armoedebestrijding, regionale integratie en grotere integratie van Costa Rica in de wereldeconomie, zoals:

- toegang van marginale groepen tot basisdiensten zoals gezondheidszorg en onderwijs, waaronder in het bijzonder migranten uit Nicaragua
- fiscale hervorming ter bevordering van meer sociale gelijkheid
- regelgevend kader voor handel en investeringen, ontwikkeling van de export, concurrentievermogen van kleine en middelgrote ondernemingen en opleiding
- regionale projecten op het gebied van integratie, waaronder hervorming van de douane
- follow-up van de huidige strategie en de voorbereiding van de volgende.

Er zullen specifieke initiatieven worden ontwikkeld met wederzijds goeddunken van de Costaricaanse overheid en de Commissie. Maximaal 15% van de beschikbare middelen kan worden toegewezen aan projecten op de niet-concentratiegebieden.

5.4. Samenhang van het EU-beleid

Tot het belangrijkste EG-beleid dat van invloed is op de betrekkingen van de EU met Costa Rica behoren: handel en ontwikkeling, het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), het beleid ten aanzien van sanitaire en fytosanitaire controle – bescherming van de consument, de interne markt, het mededingingsbeleid, het beleid ten aanzien van onderzoek en ontwikkeling, het milieubeleid, het beleid ten aanzien van justitie en binnenlandse zaken en het beleid ten aanzien van de informatiemaatschappij. In het algemeen is het beleid dat ten grondslag ligt aan dit landenstrategiedocument verenigbaar met het belangrijkste beleid van de Gemeenschap. Potentiële conflictgebieden ten aanzien van Costa Rica zouden zich kunnen voordoen indien onder de concentratiegebieden voor samenwerking tevens ontwikkeling van de landbouwsector zou vallen, wat niet het geval is.

Er zij evenwel opgemerkt dat de aard van het gemeenschappelijk landbouwbeleid door de autoriteiten van Costa Rica wordt gezien als nadelig voor de ontwikkeling van de export in markten van derde landen zoals Costa Rica. In het geval van bananen heeft de door de EU aan ACS-producenten toegekende preferentiële toegang geleid tot een aanzienlijk ongenoegen in Midden-Amerikaanse en andere Latijns-Amerikaanse bananenproducerende landen. Deze preferentiële toegang zal in 2006 zijn stopgezet.

De tijdelijke aard van de aan Costa Rica verleende vergunningen in het kader van de drugsregeling van het Algemeen Preferentiestelsel (APS) wordt door de autoriteiten van Costa Rica gezien als een belemmering voor directe-investeringsbeslissingen op lange termijn. Daarnaast wordt de tenuitvoerlegging van het Gemeenschapsbeleid op het gebied van sanitaire en fytosanitaire controle door sommige derde landen of economische sectoren (in het bijzonder de landbouw) gezien als een niet-tarifaire handelsbelemmering.

Bijlage 6 bevat een meer gedetailleerde analyse van de beleidssamenhang gericht op de Midden-Amerikaanse regio.

5.5. Complementariteit met de samenwerking van EU-lidstaten en andere donors

De voor de samenwerking geselecteerde prioritaire sectoren zijn gebieden met een gevestigde geschiedenis van donorsteun en -coördinatie. Zowel de EU-lidstaten (Duitse en Spaanse ontwikkelingssamenwerking) als de Inter-Amerikaanse Ontwikkelingsbank

zijn bijzonder actief geweest op het gebied van decentralisatie. Bovendien heeft, naast de coördinatie-inspanningen van het UNDP en de EU-lidstaten, het Costaricaanse directoraat-generaal voor Internationale Samenwerking recentelijk de leiding op zich genomen bij het coördineren van donorsteun en het zorgen voor complementariteit. De rol die de EG-delegatie in Costa Rica heeft gespeeld is tevens van fundamenteel belang om te zorgen voor complementariteit.

Indien dit haalbaar is, zullen projecten in de prioritaire concentratiesectoren worden gekoppeld aan door de Europese Commissie gefinancierde subregionale en regionale programma's, waaronder programma's zoals AL-Invest, @LIS, URBAL en ALFA. Costa Rica is één van de belangrijkste begunstigden geweest van het ALFA I- en ALFA II-programma in termen van deelname per hoofd van de bevolking en het land heeft gewezen op het belang van dergelijke programma's en de koppeling met de concentratiesector wetenschap en technologie.

De projectidentificatie wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de lidstaten. De Commissie wisselt informatie uit met de lidstaten via haar delegatie in San José, in periodieke en *ad hoc* vergaderingen, zodat de complementariteit van de EU-samenwerkingsprogramma's geïntegreerd is; een en ander kan ook leiden tot de ontwikkeling van gemeenschappelijke samenwerkingsprogramma's.

6. INDICATIEF WERKPROGRAMMA

6.1. Financiële samenwerkingsinstrumenten

De voornaamste financiële instrumenten die kunnen worden gebruikt voor de financiering van de tenuitvoerlegging van het communautair indicatief werkprogramma voor Costa Rica zijn de verschillende begrotingslijnen van de Commissie, waaronder:

- a) technische en economische samenwerking betreffende langetermijnprojecten die zijn vastgesteld in het kader van de landenstrategie waarvoor een indicatief bedrag van 31,5 miljoen euro is vastgesteld in het memorandum van overeenstemming voor 2000-2006.
- b) andere voor de financiering van specifieke kwesties opgezette begrotingslijnen, waaronder gebieden als mensenrechten en democratie, behoud van het milieu en van natuurlijke hulpbronnen, drugs en gedecentraliseerde samenwerking.

De uiteindelijke selectie van projecten en de daarmee samenhangende bedragen zal plaatsvinden op basis van het resultaat van door de Commissie uitgevoerde studies voor identificatie en voorbereiding van projecten. De financiering van het indicatief werkprogramma hangt af van de beschikbaarheid van middelen in de jaarlijkse begroting van de Commissie. Daarnaast kan financiering in de vorm van leningen worden verkregen van de Europese Investeringsbank.

6.2. Beginsel van herziening en evaluatie

Het volgende indicatief werkprogramma is ontwikkeld op basis van de voorgaande analyse, alsmede in overleg met de nationale overheid, de EG-delegatie in San José en in Costa Rica vertegenwoordigde EU-lidstaten. Het programma zal worden onderworpen aan een jaarlijkse beoordeling met deelname van de actoren zelf, waarbij speciale aandacht zal worden geschonken aan de indicatoren en de verwachte resultaten van de strategie. Op basis hiervan kunnen eventuele wijzigingen worden ingevoerd.

6.3. Activiteiten in de concentratiesectoren

6.3.1. Modernisering en decentralisatie van de overheid

De algehele doelstelling voor deze concentratiesector is modernisering en decentralisatie van staatsinstellingen om diensten van een betere kwaliteit te verlenen en deze toegankelijk te maken voor alle lagen van de bevolking.

De voornaamste steunmaatregel zal plaatsvinden op het gebied van gemeentelijke ontwikkeling en decentralisatie en is gericht op verhoging van het aandeel van overheidsmiddelen op gemeentelijk niveau, verbetering van de kundigheid om geselecteerde diensten te beheren en te verlenen, en stimulering van de deelname van alle burgers aan besluitvorming op gemeentelijk niveau. Tot de activiteiten behoren onder meer het in kaart brengen van de bevoegdheden van gemeentelijke overheden en versterking van hun capaciteit alsmede die van andere actoren. Daarnaast zullen instrumenten worden ontwikkeld ter bevordering van ontwikkelingsinitiatieven op gemeenschapsniveau. In deze ontwikkelingsinitiatieven zal rekening worden gehouden met kwesties als gendraangelegenheden en milieubeheer. Er wordt gezorgd voor participatie van maatschappelijke organisaties als de National Confederation of Community Development Associations (CONADECO) bij het opstellen en uitvoeren van het project.

De door de overheid goed te keuren beleidsmaatregelen zullen onder andere omvatten: tenuitvoerlegging van het amendement op artikel 170 van de Grondwet, waarin wordt bepaald dat een groter deel van de middelen van de centrale overheid dient te worden besteed door de lokale overheden.

Tot de met de bovengenoemde activiteiten samenhangende indicatoren behoren onder meer gegevens over fiscaal beheer, indexcijfers voor decentralisatie en indicatoren behorende bij lokale ontwikkeling, zoals het deel van de bevolking waaraan specifieke diensten, waaronder leidingwater, gezondheidszorg en onderwijs, ten goede komen.

6.3.2. Economische samenwerking

De algemene doelstelling voor dit concentratiegebied is de totstandbrenging van meer economische groei en ervoor zorgen dat de hieruit voortvloeiende baten gelijkelijk worden verdeeld door voort te bouwen op de comparatieve voordelen van het land in termen van zijn geschoolde beroepsbevolking, economische en politieke stabiliteit en zijn open en naar buiten gerichte handelsbeleid.

Steunmaatregelen die worden overwogen zijn onder meer: stedelijke planning, met inbegrip van kwesties zoals milieubeheer, afvalbeheer en planning van voor het aantrekken van investeringen en versterking van de concurrentiepositie noodzakelijke fysieke infrastructuur; en het regelgevend kader voor handel en investeringen, ontwikkeling van ondernemingen en regionale integratie. In het bijzonder zal aandacht worden geschonken aan milieuoverwegingen.

Tot de beleidsmaatregelen die door de overheid dienen te worden goedgekeurd behoren onder meer: afronding van de resterende fasen van het recentelijk gestarte nationale plan voor stedelijke ontwikkeling plus wetgeving ter verbetering van het investeringsklimaat.

De aan bovenstaande activiteiten gerelateerde indicatoren zullen hoofdzakelijk betrekking hebben op milieu en maatschappij, zoals de mate van vervuiling van lucht en water, indicatoren met betrekking tot de luchtwegen en andere gezondheidsindicatoren.

6.3.3. *Wetenschappelijke en technologische samenwerking*

De algemene doelstelling voor dit gebied is bevordering van Costa Rica's regionale toonaangevende rol als groeipool op basis van technologische ontwikkeling en bijdragen aan economische ontwikkeling en concurrentievermogen.

Steunmaatregelen die eventueel worden overwogen zijn onder meer: ondersteuning van een grotere interactie tussen ondernemingen en wetenschappelijke en technologische instellingen, bevordering van toegepast onderzoek, internationale uitwisseling en opleiding op een aantal gebieden, zoals informatietechnologie, telecommunicatie, industriële productie, drugs, natuurlijke hulpbronnen en schonere technologieën.

De beleidsmaatregelen die in deze context ten uitvoer kunnen worden gelegd, kunnen onder meer zijn: het opstellen van internationale overeenkomsten, het garanderen van de autonomie van de wetenschappelijke instellingen en het bedrijfsleven en zorgen voor een positief investeringsklimaat.

Tot de relevante indicatoren kunnen onder meer behoren: stromen van internationale investeringen en aantallen joint ventures, handelsgegevens, genomen patenten en aantallen afgestudeerden van technologische instellingen.

6.4. Transversale kwesties

Zoals eerder vermeld in Hoofdstuk 5, heeft Costa Rica een uitstekende staat van dienst op gebieden zoals mensenrechten en conflictpreventie. Met genderaangelegenheden zal automatisch rekening worden gehouden bij de voorbereiding van alle initiatieven in het kader van bovenstaande concentratiesectoren. Bovendien zijn de drie transversale kwesties van migratie, milieubeheer en decentralisatie van essentieel belang voor Costa Rica. De laatste twee dienen te worden aangepakt binnen specifieke projectinitiatieven voor de concentratiesectoren alsmede vanuit het oogpunt dat ze elkaar versterkende draden zijn door alle desbetreffende sectoren heen en tevens tussen de EU en Costa Rica.

Ten slotte is regionale integratie de belangrijkste prioriteit voor de regionale strategie voor de Centraal-Amerikaanse subregio. Dit moet tot uiting komen op alle niveaus van de landstrategie voor Costa Rica; alle maatregelen in dat kader moeten aansluiten bij de regionale strategie.

6.5. Indicatief tenuitvoerleggingschema

De volgende tabel geeft een indicatief overzicht van het tenuitvoerleggingsschema van het werkprogramma. Het voor het eerste project aangegeven bedrag ligt vast als gevolg van de goedkeuring van het project door het PVD-ALA-Comité in december 2001, terwijl de andere cijfers indicatief zijn. De prioritaire sector voor 2002 is economische samenwerking gericht op stedelijke planning in het grootstedelijk gebied van San José, terwijl de voorbereiding van het project in de sector wetenschap en technologie in 2004 van start zal gaan.

Sector/project	Bedrag	2002	2003	2004	2005	2006
<u>1. Modernisering en decentralisatie van de overheid</u>						
Decentralisatie en gemeentelijke versterking	9,6 milj. euro					
Financieringsovereenkomst						
Tenuitvoerlegging						
<u>2. Economische samenwerking</u>						
Stedelijke planning	11 milj. euro					
Identificatie/voorbereiding						
Goedkeuring						
Financieringsovereenkomst						
Tenuitvoerlegging						
<u>3. Wetenschappelijke en technologische samenwerking</u>						
Ontwikkeling ondernemingen hogere technologie	10,9 milj. euro					
Vorbereiding						
Goedkeuring						
Financieringsovereenkomst						
Tenuitvoerlegging						

7. BIJLAGEN

Bijlage 1	Factsheet Costa Rica
Bijlage 2	Agenda nationale ontwikkeling Costa Rica - Sectoraal beleid
Bijlage 3	Costa Rica – Macro-economische en sociale indicatoren
Bijlage 4	Door de EG gefinancierde samenwerking - Projectsamenvatting
Bijlage 5	Donormatrix
Bijlage 6	Beleidsmix